

ROUSSEAU’DA DOĞA DURUMUNDAN UYGAR TOPLUMA GEÇİŞİN YOL AÇTIĞI SORUNLAR: EŞİTSİZLİĞİN KAYNAĞI VE ÖZGÜRLÜK

*Bekir GEÇİT**

Öz

Bu çalışmanın konusu, Rousseau’da doğa durumundan uygar topluma geçişin yol açtığı sorunlardır. Çalışmanın amacı ise Rousseau’nun doğa durumunda ve uygar toplumda eşitlik ve özgürlük bakımından insanı nasıl bir konumda gördüğünü ve uygar topluma geçişin ne tür sorunlara yol açtığını değerlendirmektir. Çünkü insanların içinde yaşadıkları tarihsel dönemler değişse de genel olarak maruz kaldıkları sorunlar değişmemiştir. Bu bağlamda Rousseau’nun eşitsizlik ve özgürlük sorunsalına ilişkin tanı ve çözüm önerileri güncelliğini korumaktadır. Rousseau’ya göre doğa durumunda tek düşünceleri hayatlarını korumak olan insanlar eşit ve özgürdüler. İnsan kendini geliştirebilme kabiliyetine sahip bir varlıktır. İyi yaşama arzusu insanların birlikte hareket etme bilincine varmasını ve anlaşarak uygar topluma geçişlerini sağlamıştır. Uygur topluma geçişle birlikte insanlar sahip oldukları yeteneklerini sergilemek ve saygı görmek istemişlerdir. Bu da insanlar arasında ayrımcılığa ve kendini üstün görme gibi ahlaki bozulmalara yol açmıştır. Özellikle, uygar topluma geçişle birlikte mülk edinmenin sağladığı avantajlar, insanlar arasında eşitsizliklere yol açmış ve bazı insanları diğerlerine bağımlı hale getirmiştir.

Anahtar kelimeler: *doğa durumu, uygar toplum, insan doğası, eşitsizliğin kaynağı, özgürlük*

THE PROBLEMS WHICH TRANSITION FROM NATURE SITUATION TO CIVIL SOCIETY IN ROUSSEAU: THE SOURCE OF INEQUALITY AND FREEDOM

Abstract

The subject of this study is the problems caused by the transition from the state of nature to civilized society in Rousseau. The purpose of the study is how Rousseau sees the human being in terms of equality and freedom in the state of nature and civilized society and assessing what kind of problems the transition to civilized society has caused. Because although the historical periods in which people lived have changed, the problems they are exposed to in general have not changed. In this context, Rousseau's diagnosis and solution suggestions regarding the problem of inequality and freedom continue to be up to date. According to Rousseau, in the state of nature, people whose only thought is to protect their lives are equal and free. Human beings are a creature capable of self-improvement. The desire to live well made people gain the consciousness of acting together and their transition to civilized society by agreement. With the transition to civilized society, people wanted to showcase their talents and be respected. as self-righteousness. In particular, the advantages of property acquisition with the transition to civilized society have led to inequalities among people and made some people dependent on others.

Keywords: nature situation, civilized society, human nature, source of inequality, freedom,

1.GİRİŞ

Thomas Hobbes, John Locke ve Jean Jacques Rousseau doğa durumunu inceleyerek uygar topluma geçişi açıklayan filozoflar arasında yer alır. Bu filozoflar uygar toplumun ortaya çıkışını toplum sözleşmesine dayandırmışlardır (Arslan, 2017: 185-188). Aslında, toplum sözleşmesi teorisyenlerinin uygar topluma geçişi ya da devletin kuruluşunu doğa durumundan hareketle açıklamaya çalışmış olmalarının amacı, devletin temelinde ne olduğunun açığa

çıkarılması değil, devletin neye dayanması gerektiğini ortaya koymak istemeleridir. Bu bağlamda, bu filozoflar benimsedikleri siyasal değerlere göre toplum modelleri ortaya koymaya çalışmışlardır. Dolayısıyla, serdettikleri görüşleri, devletin nasıl ortaya çıktığından ziyade toplumsal düzen, kişi hakları, otoritenin kaynağı ve birey devlet ilişkisi açısından daha çok önem arz eder (Kapani, 2019: 46-47).

Hobbes, doğa durumunda insanların eşit olduklarına inanır. Ona göre insanlar fiziksel ve zihinsel olarak birbirlerinden farklı güç ve yeteneklerde olsalar bile, bu, onlar arasında ciddi bir fark oluşturmaz. Zira insan var olan eksikliklerini diğer bazı yeteneklerini daha fazla kullanarak telafi edebilen bir varlıktır. Dolayısıyla, doğa durumundaki bu eşitlik durumu güvensizlik ortamının oluşmasına neden olur. Hobbes'a göre herkes kendi menfaatlerinin ve isteklerinin peşinden koştuğundan, aynı anda aynı şeyleri elde etme arayışı haksız rekabete yol açar (Hobbes, 2010: 100). Üstelik, bazı insanlar hak ettiklerinden daha fazlasına sahip olma isteğinde olurlar. Bu da insanların birbirlerine karşı güç kullanmalarına ve sonu gelmez bir savaşa girmelerine sebebiyet verir. İşte, Hobbes, böyle bir durumun, yani sürekli bir savaş halinin yaşandığı ve kimsenin güvenlikte olmadığı doğa durumunun sürdürülebilir bir yanı bulunmadığından, insanların bundan kurtulmak ve daha güvenli bir ortam oluşturmak istediklerini düşünür (Martinich, 2013: 167). O, "kılıcın zoru olmadıkça" insanların barış içinde yaşayabileceklerine inanmaz. Dolayısıyla, herkesin itaat edeceği bir egemen güce, yani devlete ihtiyaç vardır (Hobbes, 2010: 133).

Doğa durumunu inceleyerek uygar topluma geçişi açıklayan diğer bir filozof, yukarıda ifade ettiğimiz gibi, Locke'dur. Locke (2002) "Uygar Toplum Üzerine İkinci İnceleme" adlı eserinde, doğa durumunu, Hobbes'un tasvir ettiği gibi sürekli bir savaş hali olarak görmez. Ona göre doğa durumu, insanların

başkasına bağımlı olmadığı, tabiat kanunlarının herkes için bağlayıcı olduğu ve doğanın nimetlerinden herkesin eşit şekilde yararlanabildiği bir özgürlük durumudur. Ancak, bu özgürlük, başıboşluk ve bir denetimsizlik gibi anlaşılmalıdır. Doğa durumunda tüm insanlar tabiat kanunu gereği birbirlerine karşı sorumludurlar. Tabiat kanunu ihlal edilecek olursa, bu, tüm topluma karşı işlenmiş bir suç olarak görülür. Dolayısıyla, böyle bir suç vuku bulduğunda, bağımsız yetkili bir yargıç olmadığı için, bir grup insan birlikte hareket ederek suçluyu cezalandırabilirler. Bu da bir kimsenin kendi davasında hem davacı hem de davasının yargıcı olması anlamına gelir ki, böyle bir durum adalete uygun değildir. Çünkü insanlar tarafgirlik, intikam duygusu ve kötü huy gibi vasıflarından dolayı hakkaniyete uygun bir karar vermeyebilirler. İşte, Locke'a göre insanlar, ortak çıkarları gereği, böyle bir eksikliği gidermek ve herkesin can, mal ve özgürlük gibi mülkiyet haklarını korumak amacıyla aralarında bir sözleşme yaparak uygar toplumu geçerler. Ancak bu, insanların doğa durumunda sahip oldukları haklarının sona ermesi anlamına gelmez. Zira, ona göre toplum sözleşmesiyle sadece uygar toplum denilen siyasi bir yapı oluşturulmuştur. Dolayısıyla, insanların kendi aralarında yapabilecekleri diğer sözleşmeler ve "verebilecekleri sözler" yine de doğa durumunda olduğu gibidir. Aslında, Locke'un en büyük kaygısı mülkiyetin korunmasıdır. Ona göre insanların bir devletin üyesi olmalarının ve bir yönetimin idaresine girmelerinin temel amacı, doğa durumunda mülkiyetin korunması gibi bir eksikliği gidermektir (Locke, 2002: 22-99).

Daha önce ifade ettiğimiz gibi, Rousseau'da doğa durumunu inceleyerek uygar topluma geçişi açıklayan bir filozoftur. Ancak Hobbes ve Locke'dan farklı olarak Rousseau, doğa durumundan uygar topluma geçişin bazı olumsuz sonuçlar doğurduğuna inanır. Ona göre uygar topluma geçiş ve buna bağlı olarak gerçekleşen insan gelişimi onu kendi doğasından uzaklaştırarak, insanlar arasında eşitsizliğin ortaya çıkmasına ve bazı insanların özgürlüklerini

kaybederek başkalarına bağımlı hale gelmelerine yol açmıştır. Diğer bir ifadeyle, Rousseau'ya göre insanlar uygar toplumda yeryüzünü parselleyerek mülk edinmeleriyle birlikte, kötülüğün tohumlarını da aynı topraklara ekmıştır. Bu çalışmanın konusu, Rousseau'da doğa durumundan uygar topluma geçişin yol açtığı sorunlardır. Çalışmanın amacı ise Rousseau'nun doğa durumunda ve uygar toplumda eşitlik ve özgürlük bakımından insanı nasıl bir konumda gördüğünü ve uygar topluma geçişin ne tür sorunlara yol açtığını değerlendirmektir. Çünkü insanların içinde yaşadıkları tarihsel dönemler değişse de genel olarak maruz kaldıkları sorunlar değişmemiştir. Bu bağlamda Rousseau'nun eşitsizlik ve özgürlük sorunsalına ilişkin tanı ve çözüm önerileri güncelliğini korumaktadır.

2. DOĞA DURUMU

Rousseau, "İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı" adlı eserinde, Delphi'deki Apollon tapınağının alınlığında yazılı olan "kendini bil!" (Gökberk, 1980: 48) özdeyişine atıfta bulunarak, kendini tanımanın felsefenin "en ilginç" ve "çetin" sorunlarından biri olduğunu ifade eder. Bu konuda o, şunları söyler: " insanlar kendilerini tanımaya başlamazsa, insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı nasıl bilinebilir?" (Rousseau, 2010a: 79). Bu demektir ki, Rousseau'nun insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı ve özgürlük sorununa ilişkin düşünceleri değerlendirilirken, öncelikli olarak, onun insanı nasıl gördüğüne ve insanın gelişimine ilişkin görüşlerine bakmak gerekir. O halde Rousseau'ya göre, doğa durumundaki insan gelişmişlik bakımında nasıl bir konumda bulunuyordu? O, nasıl bir yapıya sahipti?

Aslında, Rousseau'nun amacı insanın gelişimine nelerin etkide bulunduğunu ve bu gelişmelerin nasıl gerçekleştiğini ortaya çıkarmaktır (Rousseau, 2010a: 88). Ona göre doğa durumunda yeryüzünde dağınık halde "vahşi" bir hayat sürdüren insanlar, doğayla ve diğer canlılarla mücadele etmek için kendi bedenleri dışında hiçbir şeye ihtiyaç duymuyorlardı. Ve yine ona göre, "vahşi insan"ın bedensel

güç ve yetenekleri, uygar toplumdaki insanın bedensel güç ve yeteneklerine göre daha çok gelişmiş durumdaydı. Ama uygar insanlar alet ve makine kullanmasını bildiklerinden dolayı, vahşi insanlara göre mücadele etmede daha üstün bir duruma ulaşmışlardır (Rousseau, 2010a: 95). Rousseau'ya göre tek düşünceleri hayatlarını korumak ve sürdürmek olan vahşi insanlar, hayvanlar arasında düzensiz şekilde hayatlarını sürdürmüşlerdir. İnsan, fiziki güç olarak bazı hayvanlardan daha zayıf bir canlı olmasına rağmen, onlardan korkmamasının nedeni, hayvanlarla mücadele etme ve etmeme hususunda seçim yapabilmesi ve hayvanlara göre mücadele etmede daha mahir olduğunun farkında olmasıdır (Rousseau, 2010a: 96). Hâsılı, Rousseau, vahşi insanı doğada kendi başına yaşayan, “az düşünen”, uykucu, “aylak” ve “avare” biri olarak görür. Ayrıca, seyyahların anlatımlarından hareketle vahşi insanın “görme, işitme ve koku” duyumlarının sosyal insana göre daha çok gelişmiş olduğunu da varsayar (Rousseau, 2010a: 101).

Rousseau, toplumdaki eşitsizliklerin ve farklı hayat tarzlarının, insanların farklı hırs ve tutkulara sahip olmalarından ileri geldiğini düşünür. Ona göre, çalışma, beslenme, uyku ve diğer alışkanlıklarımızdan kaynaklanan sorunlarımız, bizim kendi hatalarımızın ürünleridir. Eğer insanlar kalabalıklardan uzak ve doğayla uyumlu “sade” bir hayat biçimini sürdürselerdi, toplumsal hayatta karşılaştıkları hastalıklara ve sıkıntılara maruz kalmayacaklardı. Öyle ki, ona göre vahşi bir hayat sürdüren insanların yaşamları boyunca karşılaştıkları hastalıklar, sadece çeşitli yaralanmalar ve yaşlılıktan ibarettir. Hastalık daha çok sosyal hayatla birlikte artmış ve çeşitlilik kazanmıştır. Dolayısıyla, vahşi insanların yaralanma ve yaşlanma dışında hiçbir korkuları yoktur. Rousseau'ya göre bu, onların uygar toplumdaki insanlardan üstün bir yanındır (Rousseau, 2010a: 98-99). Ve yine, Rousseau, nasıl ki hayvanlar evcilleştirilmeden önce, evcil durumlarından daha boylu poslu, daha güçlü, daha gayretkeş ve daha cesurlarsa, bu durumun insanlar için de geçerli olduğunu düşünür. Ona göre, hayvanları evcilleştirmek

onları yozlaştırdığı gibi, sosyal insan da doğada sahip olduğu cesaretini ve atılganlığını yitirerek “zayıf” ve “korkak” hale gelmiştir. Rousseau göre toplum hayatının insana sağladığı kolaylıklar ve rahatlıklar, insanı “hissedilir ölçüde soysuzlaştıran” nedenler arasında yer alır (Rousseau, 2010a: 100).

Rousseau, insanın fiziksel yanının, tüm canlılarda olduğu gibi, tam anlamıyla bir makine gibi işlediğini düşünür. Ona göre duyuşallık insan ve hayvanlarda ortak olan bir şeydir. Ancak, insan sadece bedensel yönüyle var olan bir varlık değildir. O, diğer canlılardan farklı olarak, içgüdüleriyle değil istenciyle ve özgür seçimleriyle hareket edebilen bir varlıktır. Daha doğrusu, insan tercihlerinde ve eylemlerinde özgür olan bir varlıktır. Bu, insanı bedensel yönden ortak olduğu diğer tüm canlılardan ayıran ve onlardan üstün kılan bir şeydir. Buradan anlaşılacağı gibi, Rousseau’ya göre insanı hayvanlardan ayıran şey, onun anlayış sahibi olması değil, onun özgür bir varlık olmasıdır. Ve yine, Rousseau, insanın tinsel yönüne ait olan isteme ve özgür olma bilinci dışında, onu hayvanlardan tamamen farklı kılan bir başka şeyin de “yetkinleşmek” ve “olgunlaşmak” yetisine sahip olması olduğunu düşünür. Ancak, Rousseau’ya göre yetkinleşmek ve olgunlaşmak kabiliyeti, insanın kendini doğadan ayırmasını ve üstün bir varlık kılmasını sağladığı gibi, insanlığın maruz kaldığı tüm musibetlere de kaynaklık etmiştir. Diğer bir deyişle, insani hataların, rezaletin, zorbalığın ve erdemsizliğin temel nedeni bu yetilerdir (Rousseau, 2010a: 102-104).

Rousseau, tutkularımızın çalışmasıyla aklımızın yetkinleştiğini ve olgunlaştığını düşünür. Ona göre insanın bilme isteğini ve düşünme kabiliyetini harekete geçiren şey, korkuları ve doğadan yararlanabilme arayışıdır. Daha doğrusu, Rousseau, bir yandan ihtiyaçlarımızın tutkularımıza kaynaklık ettiğini, diğer yandan ise bilgilerimizin tutkularımızın gelişmesini sağladığını düşünür. Çünkü, ona göre haklarında sahip olduğumuz düşünce sayesinde ya da doğamız gereği nesnelere korkar ya da onları arzularız. Dolayısıyla, hiçbir bilgiye sahip

olmayan vahşi insanın gereksinimleri beslenme, karşı cins ve uyku gibi fiziksel ihtiyaçlarla sınırlıdır. Onun yaşadığı korkuları ise, sadece acı çekmek ve aç kalmaktır. İnsanın kendini geliştirmesi ve ilk durumundan uzaklaşması ise, onun ölümün dehşetini bilmesini sağlamıştır. Rousseau'ya göre böyle bir bilme, insanın ilk kazanımlarından biridir (Rousseau, 2010a: 105).

Doğa durumunda, vahşi bir hayat süren insanın diğer insanlara ihtiyaç duyması, Rousseau'ya göre bir maymunun diğer maymunlara ihtiyaç duymasından daha fazlası değildir. Çünkü, vahşi bir hayat süren insanlar arasında bir gereksinme olsa bile, bu durumda, ihtiyaç sahibine diğerinin hizmet etmesinin nedeni ne olabilir ki, ya da hizmet etmesini gerektirecek bir neden olsa bile, aralarında bu konuda nasıl bir anlaşma sağlanabilir ki? Bu nedenle, ona göre vahşi insanın diğerlerinin yardımına ihtiyacının olabileceği türden iddiaların, dayanaklardan yoksun ve açıklığa kavuşturulmaya muhtaç iddialardır. Zira, Rousseau'ya göre doğa durumunda vahşi bir hayat süren özgür insan, kendi kendine yetinen ve hayatından memnun olan biridir. O, doğada varlığını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduğu her şeye “içgüdüsel olarak” sahiptir. Ve yine, Rousseau, doğa durumunda, insanlar doğal bir hayat sürdürdükleri için, herhangi bir sosyal ilişkiye sahip olmadıklarını ve varlıklarını devam ettirmek dışında hiçbir yükümlülüklerinin bulunmadığını varsayar. Dolayısıyla, ona göre vahşi insanın iyi ya da kötü olmasından ya da bir ahlakının oluşundan da söz edilemez (Rousseau, 2010a: 115-119).

Düşünsel yetenekleri yeterince gelişmeyen vahşi insan, Rousseau'ya göre duygularını mantığının önüne koyan ve “insanlık duygusuna” teslim olan biridir. İnsanların müşfik olmaları ve birbirlerine şefkatle yaklaşmaları, doğaları gereği sahip oldukları bu insanlık duygusudur. Güçlü birinin hiçbir menfaati olmadan zayıfların, düşkünlerin ve çocukların yardımına koşmasının nedeni, merhamet denilen bu duyguya sahip olmasındandır. Çünkü “merhamet, doğal bir

duygudur.” Doğa durumunda “kanunların, törelerin, erdemin yerini, tatlı ve yumuşak sesine herkesin boyun eğmesi üstünlüğüne de sahip olarak bu duygu alır” (Rousseau, 2010a: 123). Bu demektir ki, insanın doğası gereği bencil olduğunu iddia ederek, onu daima güç ve kişisel çıkarları peşinde koşan bir varlık olarak tasvir eden (Hobbes, 2014: 22-24) Hobbes’un aksine Rousseau, insanın doğası gereği iyiliğe meyilli bir varlık olduğu inancındadır. Ona göre insan kötülükten hoşlanmayan bir varlıktır. İnsanın kendi türüne yönelik merhamet duygusuna sahip olması, onun iyiliğe karşı istekli olmasını ve kötülüklerden uzak kalmasını sağlamıştır. Bundan ötürü, doğa durumunda, insanlar kendilerini güvende hissettikleri sürece birbirlerine zarar vermemişlerdir.

Tüm bu anlatımlarımızdan anlaşılabilceği üzere, doğada kendi başına, evsiz barksız, sosyal ilişkilerden yoksun bir hayat süren vahşi insanın bilgileri ve duyguları da kendi hayat tarzı gibi sınırlıdır. Bu insanlar yaşamlarını sürdürebilmek için zorunlu ihtiyaçlarını gidermekle yetinirlerdi ve başkalarıyla savaşmak gibi bir dertleri yoktu. Hiçbir icatta bulunmazlar ve rastlantı sonucu geliştirdikleri bir sanat olsa da bu, kendileriyle birlikte yok olup giderdi. Ayrıca, hiç kimse bir başkasına ihtiyaç duymadığı için kendi kendilerine yetinirlerdi. Aralarında karşılıklı bir bağımlılık bulunmadığı için de kimsenin buyurmak ya da itaat etmek gibi derdi yoktu (Rousseau, 2010a: 127-129). Demek ki, doğa durumunda yaşayan insan, diğer bir ifadeyle vahşi insan, özgür yaşamaya alışkın biridir. Bu noktada Rousseau, şunları söyler: vahşi insan “uygar insanın hiç mırıldamadan taşıdığı boyunduruğa başını eğmez, alışmaz ve en fırtınalı özgürlüğü sakın bir kulluğa yeğ sayar” (Rousseau, 2010a: 158). O halde, Rousseau’ya göre insanların köleliğe karşı doğal tepkilerini anlamak için, kendi özgürlüğünden vazgeçerek kul olmuş insanların davranışlarına değil, özgür insanların zorbalıklara karşı verdikleri doğal tepkilere bakmak gerekir (Rousseau, 2010a: 158-159).

3. UYGAR TOPLUM

Hobbes, devletin kurulmasıyla birlikte mülkiyetin ortaya çıktığını söyler (Hobbes, 2014: 98). Locke ise insanların bir devletin üyesi olmalarının başlıca amacının mülkiyetlerini korumak olduğuna inanır (Locke, 2002: 99). Bu noktada Rousseau “bir toprak parçasının etrafını çitle çevirip ‘bu bana aittir!’ diyebilen, buna inanacak kadar saf insanlar bulabilen ilk insan[ı], uygar toplumun gerçek kurucusu” olarak görür (Rousseau, 2010a: 133). Ancak burada mülk denildiğinde söz konusu olan şey, sadece mülk sahibi olmak değildir. Mülk edinmenin yanı sıra, bir hayat tarzının sona ermiş olması ve yerini yeni bir hayat tarzının almış olması anlaşılmalıdır. Çünkü geçmişte avcılıkla ve toplayıcılıkla geçinimini sağlayan insanlar, artık yerleştiği toprakları ekip biçerek geçinmeye başlamışlardır. Bunun anlamı yeryüzünün sınırları belirlenmiş bir bölgesini kendine yurt edinen ve bunu komşularına kabul ettiren insanların, yeni bir hayat tarzına, yani uygar topluma geçmiş olmalarıdır. Peki, doğa durumundan uygar topluma geçiş insanlar açısından ne tür sorunlara yol açmıştır? Doğadaki özgür insan uygar toplumda sahip olduğu özgürlüğünü koruyabilmiş midir?

Rousseau, yeryüzünün insanlar tarafından parsellenmesini ve meyvelerin tüm insanların ortak mülkü olduğunun unutulmasını, insanoğlunun başına gelen tüm felaketlerin ve kötülüklerin nedeni olarak görür. Oysa, başlangıçta insanlar “avcı ya da çobandı.” Kimsenin bir karış toprağı olmadığı gibi, mülkiyet de sadece hayvan sürülerinden ibaretti (Rousseau, 2018b: 37). Ancak Rousseau, “öyle görünüyor ki o zaman işler, o güne kadar oldukları gibi sürüp gidemeyecekleri noktaya artık gelmişlerdi. Çünkü bu mülkiyet fikri, insan aklından birdenbire teşekkül etmedi” (Rousseau, 2010a: 133) diyerek, istenilmeyen durumların ortaya çıkmasına sebep olan mülk edinmenin ve uygar topluma geçişin, bir zorunluluk sonucu gerçekleştiğini vurgulamak ister. Yani, insanoğlu, artık doğa durumundaki hayat tarzı sürecinin sonuna gelmiştir ve uygar topluma geçiş

kaçınılmazdır. Rousseau'nun cephesinden bakıldığında, bunun birtakım olumlu ve olumsuz sonuçları söz konusudur.

Rousseau'ya göre insanın kendi varlığını hissetmesiyle birlikte en fazla dikkat ettiği şey kendini korumak olmuştur. İnsanın varlığını sürdürmek ve bunun için gerekli olan güvenlik tedbirlerini almak istemesi, onu daha hassas bir varlık olmaya ve çevresiyle çeşitli ilişkiler geliştirmeye sevk etmiştir. İnsandaki bu duyarlık bir yandan onun mücadeleye etme gücünü artırırken, diğer yandan da onun zihinsel gelişimini tetikleyerek düşünme kabiliyetini geliştirmiştir. İnsanın gelişmeye müsait istidatları, onu doğadaki diğer canlılardan ayırmış, onlardan üstün kılmış ve karşısına çıkan zorlukları ve engelleri aşmasını kolaylaştırmıştır. İnsanlar, eylemlerinin yegane dürtüsünün "iyi yaşama" arzusu olduğunu tecrübe etmeleriyle de karşılıklı olarak anlaşmak ve birlikte hareket etmek gerektiği bilincine varmışlardır. Böylece toplumsal gelişme hız kazanmış ve aklın giderek aydınlanmasıyla birlikte, insanlar daha becerikli ve üretken olmaya başlamışlardır. Tüm bu gelişmeler sonucunda insanlar aile kurarak birlikte yaşamaya ve barınmak için kulübeler yapmaya başlamışlardır. Rousseau'ya göre bu, "bir çeşit mülkiyeti benimseten ilk devrim dönemi" olmuştur. Bu dönem aynı zamanda insanların ilk defa birbirleriyle çekişmeye ve didişmeye başladıkları bir dönemdir (Rousseau, 2010a: 134-138).

İnsanların doğa durumundan uygar topluma geçişleri, kendi aralarında anlaşarak bir sözleşme yapmaları ve topluluk halinde yaşamaya başlamalarıyla gerçekleşmiştir (Kapani, 2019: 81). Rousseau'ya göre toplum sözleşmesiyle, "her birimiz malını mülkünü, kendisini, yaşamını ve tüm gücünü ortaklaşa genel iradenin yüce yönetimine bırakır, toplulukta her üyeyi bütünü ayrılmaz parçası olarak kabul ederiz." (Rousseau, 2018d: 685). Ne var ki, uygar toplumda her yurttaş bütünü bir parçası olsa da, insanların bir arada yaşamaları, onlarda beğeni duygusunun da açığa çıkmasını sağlamıştır. İnsanlar, kendi üstün

yeteneklerini göstermek, becerilerini sergilemek ve böylece diğer insanlar tarafından beğenilmek ve saygı görmek istemişlerdir. Burada Rousseau, bu gelişmeleri, eşitsizliğin ve kötülüğün habercisi olarak görür. Ona göre, bozgunculuğun bu ilk tohumlarının filizlenmesiyle birlikte toplumdaki insanlar arasında ayrımcılık ortaya çıkmış ve bu durum kendini üstün görme ya da başkasını küçümseme gibi ahlaki bozulmaları beraberinde getirmiştir. Öyle ki, toplumda hor görülen ve küçümsenen insanlar, kendilerine yapılan bu tür saygısızlıklara karşı nefret ve hınç duygularını taşımaya başlamışlardır. Böylece insanlar arasında düşmanlık, zalimlik ve intikam duyguları ortaya çıkmıştır (Rousseau, 2010a: 141).

Rousseau, daha önce de ifade ettiğimiz gibi, insanın doğası gereği merhametli olduğuna inanır. Doğa durumunda kendine kötülük yapıldığında bile insanın kötülük yapmaktan sakınması ve sevecen olması, onun doğal olarak müşfik olmasındandır. O halde, bu doğal duygu bozulmadığı ve korunduğu sürece kişiyi haksızlık etmekten uzak tutabilir. Eğer durum böyle ise, peki bu doğal duyguyu bozan ne olmuştur? Bu noktada Rousseau, insanın doğallığının bozulmasını sağlayan en temel nedenin, mülkiyet olduğunu düşünür. O, Locke'un "mülkiyetin hiç olmadığı yerde haksızlık da olmayacaktır" (Rousseau, 2010a: 142) sözünü hatırlatarak, mülkiyetin insanı doğal halinden uzaklaştırdığını ve toplumda çatışmalara neden olduğunu ifade eder. Daha açık bir ifadeyle, Rousseau, "özel mülkiyeti her türlü kötülüğün kaynağı ve insan ırkının onun tasvir etmek istediği tüm sefaletlerin nedeni" olarak görür (Durgun, 2012: 107). Zira mülkiyet esas olarak "zengin ve yoksul arasında bir [...] [bağımlılık] ilişkisi" yaratır (Timuçin, 2012: 79).

Rousseau'ya göre toplumsal ilişkiler, insanların doğal yapıları gereği sahip oldukları niteliklerinden daha farklı niteliklere sahip olmalarını gerekli kılmıştır (Rousseau, 2010a: 142). Yani, bundan böyle insanlar sahip oldukları

yeteneklerini sadece kendi varlıklarını sürdürebilmek için değil, toplumdaki diğer insanların yararı için de kullanmışlardır. Daha da önemlisi, mülkiyetin ortaya çıkması, zorunlu çalışma hayatının doğmasını ve insanların kendine yeterli miktardan daha fazlasına sahip olmasının avantajlarını anlamasını sağlamıştır. Böylece, insanlar arasındaki eşitlik bozulmuş ve yerini eşitsizliğe bırakmıştır. Rousseau, “büyük devrim” olarak adlandırdığı bu gelişmede, “maden sanayi” ile “tarım[in]” etkili olduğuna inanır. O, bu gelişmeyi şu sözlerle açıklar: “insanı uygarlaştıran, insan türünü yitiren, şaire göre altın ve gümüştür fakat filozofa göre demir ve buğdaydır” (Rousseau, 2010a: 144). Rousseau’ya göre insanlar, demir madeninin işlenmesiyle ve tarımın artmasıyla üzerinde yaşadıkları toprakları bölüşerek mülk edinmişlerdir. Mülkiyetin kabul edilmesiyle de “ilk hukuk kuralları” ortaya çıkmıştır. Daha doğrusu, bu ilk kurallar, herkesin kendi emeğiyle ürettiklerini ve mülk edindiklerini güvence altına almasını sağlayarak, insanların kendi aralarında karşılıklı olarak birbirlerinin mülkiyetlerini tanımlarıyla gerçekleşen bir hukuk sistemi oluşturmuştur (Rousseau, 2010a: 146).

Rousseau, insanların farklı yeteneklere sahip olmasının, yani bazılarının diğerlerinden daha hünerli ve zeki olmasının, doğa üzerinde hâkimiyet kurma ve üretme konusunda bir eşitsizlik yarattığını ifade eder. Ona göre, doğal eşitsizlik, diğer bir ifadeyle, doğanın bazılarını sağladığı avantajlar ve dezavantajlar, toplumsal düzenin sağladığı “değiş-tokuş” gibi imkânlar aracılığıyla daha da gelişerek derinleşmiştir. Bu, aynı zamanda eşitsizliğin insanlar üzerindeki etkisini ve tahribatını kalıcı hale getirmiştir. İnsanlar, toplumsal konumunu yükseltmek, başkalarına hükmetmek ve zenginleşmek için birbirleriyle sürekli yarışmak zorunda kalmışlardır. Üstelik tutku, hırs ve kıskançlık gibi kötü eğilimlerin harekete geçmesiyle de insanlar arasında hasmâne duygular tezahür etmiştir. Böylece, geçmişte “özgür ve bağımsız olan insan”, toplumdaki yeri ne olursa olsun, bağımlı hale gelmiş ve köleleşmiştir. Rousseau’ya göre “bu kötülükler,

mülkiyetin ilk etkileri ve sonuçları, doğmakta olan eşitsizliğin ayrılmaz maiyet olayıdır” (Rousseau, 2010a: 147-149). Diğer bir ifadeyle açıklamak gerekirse, mülkiyetle birlikte “zayıf” ve “gevşek” olan kimseler yoksul düştükleri için zenginlere bağımlı hale gelmişlerdir. Zenginler ise, sahip olduklarıyla yetinmeyerek daha fazla insanı boyunduruk altına almaya ve köleleştirmeye çalışmışlardır. Çünkü, Rousseau'ya göre zenginler, “insan etini bir defa tadınca başka bütün yiyecekleri hırçınlıkla geri çeviren, sadece insan yutmak isteyen aç kurtlar[dan]” farksızdırlar (Rousseau, 2010a: 150). Peki öyleyse insan, kendi felaketini kendi icat eden bir varlık olarak mı anlaşılmalıdır? Dahası, toplumun böyle bir durumdan kurtarılması ve iyi bir hayat için bir düzen oluşturulması mümkün değil midir?

Aslında, Rousseau'nun amacı tüm yurttaşların eşit ve mutlu olduğu yaşanabilir bir toplum oluşturmaktır (Qvortrup, 2003: 68). Strauss, Rousseau'nun insanlar için yaşanabilir iyi bir hayatı, ancak “insanlığın doğa durumuna mümkün merteye yakın olduğu bir düzenin kurulmasıyla” mümkün gördüğünü söyler (Strauss, 2011: 321). Heywood ise Rousseau'nun iyi bir düzeni, ancak yurttaşların özel menfaatlerine karşılık, toplumun genel menfaatini amaçlayan genel iradeye dayalı bir yönetim biçiminin oluşturulmasıyla mümkün gördüğünü ifade eder (Heywood, 2018: 298). Nitekim, Rousseau'ya göre ancak böyle bir yönetim biçimi toplumsal özgürlüğü sağlayabilir. Çünkü Rousseau için toplumsal özgürlük, yurttaşların kendi yasalarını yapmaları (Akarsu, 1998: 147) ve genel iradenin hakim kılınması anlamına gelir. O halde, toplumsal özgürlüğün sağlandığı bir düzende, yani yasaların sağladığı imkanlarla yurttaşlar yasal sınırlar içinde birbirlerinin özgürlüklerine sınırlamalar getirmeksizin hareket ettiklerinde, Rousseau'ya göre insanların hem özgür hem de iyi bir hayata sahip olmaları mümkün gözükmektedir.

4. EŞİTSİZLİĞİN KAYNAĞI VE ÖZGÜRLÜK

İnsan doğası ya da özü tüm insanların doğuştan sahip oldukları değişmez özelliklere işaret eder (Heywood, 2015: 47). Sözelimi, sofistlerden Antiphon, insanların eşit yaratıldığını, barbarlar ile Hellenliler arasında bir ayrım olmadığını belirtir (Kranz, 1994: 200). İnsan hakları doktrinine göre de insanlar doğuştan eşit hak ve özgürlüklere sahiptirler ve hiç kimse bu haklardan yoksun bırakılamaz (Vergara, 2006: 134-135). Gerçekten de insan haklarının temelini oluşturan şey, insanın eşitlik ve özgürlük gibi temel “varoluşsal-ahlaki” değerlere sahip bir varlık olmasıdır (Erdoğan, 2006: 222). O halde, “her siyasi topluluğun amacı insanın doğal ve zaman aşımına uğramaz haklarının korunması” olmalıdır (Paine, 1998: 123). Hak, “açık bir kurala uygun olan”, yani “meşru” olan şeydir (Bolay, 2013: 160). Hakları, doğal haklar ve hukuki ya da sivil haklar olmak üzere iki türe ayırmak mümkündür. Hukuki haklar, devletin hukuk sistemi yoluyla kendi yurttaşlarına tanıdığı imkân ve özgürlüklerdir. Dolayısıyla, bu haklar yurttaşlık düşüncesine dayanır. Yurttaşlık, “insanları yasa önünde eşit” haklara sahip bireyler olarak gören bir doktrindir (Kymlicka, 1998: 266). Bu bağlamda “iyi düzenlenmiş bir devlet yönetiminde”, gerekçesi ne olursa olsun, hiçbir yurttaş yasalardan muaf tutulamaz (Rousseau, 2005: 18). Çünkü, her hükümetin ve yasaların amacı topluluk halinde yaşayan insanların birliğini ve dirliğini sağlamaktır (Rousseau, 2018c: 8). Doğal haklar ise, insan doğasına, yani insanın rasyonel bir varlık oluşu düşüncesine dayanır. Bu nedenle, doğal haklar, her türlü siyasal ve sosyal düzenden bağımsız haklar olarak kabul edilir. Nasıl ki, “yaşama hakkı” herkes için temel bir hak ise, doğal haklar da tüm insanlar için geçerli olan devredilemez, sınırlandırılmaz ve vazgeçilmez haklar olarak görülür (Cevizci, 2012: 204-205). Peki, böyle bir kabule rağmen ne olmuştaki insanlar arasında eşitsizlikler oluşmuş ve haksızlıklar ortaya çıkmıştır? Diğer bir ifadeyle, insanlar arasındaki kötülüklerin kaynağı nedir?

Bu noktada Rousseau, beşeri gelişmenin insanı “ilkel” durumundan uzaklaştırdığını ve bunun da onu anlamamızda en önemli bilgilere ulaşmamızı

zorlaştırdığına inanır. Zira “insan sürekli değişmiş ve ilerlemiştir” (Erdem, 2012: 21). Ona göre insanlar, değişime uğramadan önce, yani ilk durumlarında, eşittirler. Ancak, aralarında bazılarının mükemmelleşmesi ya da bozulması, diğer bir ifadeyle, doğalarından olmayan “iyi” ya da “kötü” vasıflar edinmeleri aralarındaki eşitliğin bozulmasını sağlamıştır. İşte, Rousseau'ya göre insanlar arasındaki eşitsizliğin ilk kaynağı, insan doğasındaki bu değişimlerdir. Dolayısıyla, insanı tanımak ve insanlar arasındaki eşitsizliğin nedenlerini açığa çıkarmak istiyorsak, incelememiz gereken ilk yer, insan doğasındaki ya da özündeki bu değişimlerdir (Rousseau, 2010a: 80).

Rousseau, insanlar arasında iki tür eşitsizlik olduğunu düşünür. Birincisi, doğal, ya da fiziksel eşitsizliktir. Bu, insanların “yaş”, “zekâ”, “sağlık”, bedensel güç ve ruhsal niteliklerden ileri gelen bir eşitsizliktir. İkinci ise, “manevi” ya da “politik” eşitsizliktir. Bu da insanların uzlaşması sonucu ortaya çıkan ve kimisinin başkalarının aleyhine olacak şekilde çeşitli ayrıcalıklar elde ettiği eşitsizliktir (Rousseau, 2010a: 87). Ona göre insanlar içinde yaşadıkları toplumlarda edindikleri alışkanlıklarıyla ve tercih ettikleri hayat tarzlarıyla birbirlerinden farklılaşırlar. İnsanların yetiştirilme tarzları ve aldıkları eğitim, onların bedensel ve zihinsel gelişimlerini şekillendirerek farklı zihniyetlere sahip olmalarını sağlar. Üstelik, insanlar arasında ortaya çıkan zihniyet farklılıkları, yalnızca eğitilmiş bir zihin ile eğitilmemiş bir zihin arasındaki ayrımla sınırlı kalmaz. Bunun yanı sıra, eğitilmiş zihinler arasında da birtakım farklılıklar kültür oranında giderek derinleşir. Çünkü doğuştan sahip olunan kabiliyet farklılığı, yani üstün zekâlılar ile diğerleri arasındaki ayrım, eğitim ile eşitlenmek yerine, giderek derinleşir. Bu demektir ki, uygar toplumun barınma, korunma, beslenme gibi çeşitli hayat koşullarını, doğa durumunun hayat koşullarıyla karşılaştırdığımızda, “insan türündeki doğal eşitsizliğin, kurumların yarattığı eşitsizlik tarafından” ne denli derinleştirildiğini görmek de mümkün hale gelir (Rousseau, 2010a: 128). Rousseau, köleliğin insanların birbirlerine bağımlı hale gelmesiyle ya da karşılıklı

ihtiyaçların onları birleştirmesiyle ortaya çıktığına inanır. Çünkü ona göre “bir insanı daha önce başka bir insandan vazgeçemeyecek bir duruma getirmedikçe kul edip köleleştirmek olanaksızdır” (Rousseau, 2010a: 129).

Doğa durumunda insanlar, hiç kimseye ihtiyaç duymadan, kendine yetecek şekilde bağımsız ve hür bir hayat sürdürüyorlardı. Hiç kimse başkasına köle olacak kadar düşkün ve efendi olacak kadar yetkin bir güce sahip değidi. Ancak, Rousseau’ya göre insanlar, özgürlüklerini teminat altına almak ve güvende olmak amacıyla, kendi aralarında bir anlaşma yaparak, ne tür tehlikeler içerdiğini bilemedikleri “üstün bir iktidar” için güçlerini birleştirmişlerdir. İşte bu gelişme, dezavantajlıların aleyhine ve avantajlı olanların lehine yeni imkânlar doğuran, “doğal özgürlüğü” tamamen ortadan kaldıran ve mülkiyet aracılığıyla eşitsizliği yasal hale getiren devlet kurumunu ortaya çıkarmıştır (Rousseau, 2010a: 152-153). Böylece, yani devletin kurulmasıyla birlikte, mülk edinmek de yasal hale gelmiştir. Mülkiyet hakkının yasal hale gelmesini, Rousseau, eşitsizliğin ilk aşaması olarak görür. Ona göre toplumda üst düzeydeki görevlerin kurumsallaşması ise, eşitsizliğin ikinci aşamasını oluşturur. Eşitsizliğin üçüncü ve son aşaması da meşru ve yasal olan siyasal gücün ortadan kalktığı ve otoritenin kendi isteğine göre hareket ettiği aşamadır. Birinci aşamada, zenginlik ve fakirlik; ikinci aşamada, güçlülük ve zayıflık; üçüncü aşamada ise, efendi ve kölelik toplumda yasal hale getirilmiştir (Rousseau, 2010a: 166). Bu demektir ki, eşitsizliğin kaynağında “zenginlik, soyluluk, mevki, kişisel güç ve değer” bulunur. Ancak, tüm bu eşitsizlikleri, zenginlik eşitsizliğine indirgemek mümkündür. Çünkü zenginlik diğer eşitsizliklerin kaynağını belli bir bedel karşılığında satın almaya hizmet edebilecek bir kaynak durumundadır (Rousseau, 2010a: 168). Peki bu durumda, insana ilişkin tüm bu gelişmelerin onun doğal olarak sahip olduğu özgürlüğüne ne gibi etkileri olmuştur?

Rousseau, özgürlüğü, “insan yeteneklerinin en soylusu” olarak görür. İnsan doğasına aykırı olarak birinin özgürlüğünden vazgeçmesi, ona göre insanın insanlığından vazgeçmesi ve hayvanlar düzeyine inmesi kadar kötü bir tercihtir (Rousseau, 2010a: 160). O, Pufendorf'un “insan kendi malını anlaşıma ve sözleşmelerle başkasına aktardığı gibi özgürlükten de başka birinin yararına vazgeçebilir” düşüncesini eleştirerek reddeder ve özgürlüğün insan için vazgeçilmez olduğunu vurgular. Ona göre satılmış bir mal, artık başkasınıdır ve bize tamamen yabancıdır; nasıl kullanıldığı bizi ilgilendirmez. Oysa başkasının özgürlüğümüzü kötülüklerine alet etmesi ve bizi suça zorlaması, asla kabul edilebilir değildir. Hayat ve özgürlük doğanın bize verdiği en büyük nimetleridir. Bunlardan biri zarar gördüğünde diğeri olumsuz şekilde etkilenir. Dolayısıyla, bu iki müstesna nimetten vazgeçmek ya da başkasının kullanımına bırakmak, Rousseau açısından akla ziyan bir şeydir (Rousseau, 2010a: 161-162).

Rousseau, siyasi ayrımların topluma nüfuz etmesiyle birlikte, halk ile yöneticiler arasındaki eşitsizliğin, halkın kendi aralarında da değişik biçimlerde tezahür etmeye başladığını düşünür. Öyle ki, bağımsızlık isteminden daha çok hükmetmek tutkusuyla hareket etmeye başlayan halkın, kendi boyunduruklarından kurtulmak yerine, başkalarını hükmü altına alma arayışına girmelerine neden olmuştur. Bu, aynı zamanda, halkın hükmetme tutkusunu içinde taşıdığı sürece boyunduruk altında kalmalarına ve prangalarını taşımayı kabullenmelerine neden olmuştur. Oysa, başkalarına boyun eğdirmek gibi bir amacı olmayan birine, hiç kimse kolay kolay boyun eğdiremez. Çünkü, özgürlüğü kendine ilke edinen bir insanı, en hünerli politikacılar bile kullaştıracak kadar basiretli değildirler. Ancak, unutmamak gerekir ki, insanların sahip olduğu iyi ve kötü şeylerin kaynağında üstünlük ve itibar gibi tutkular bulunur. Dolayısıyla, insanlar sıvrilmek ve ayrıcalıklı bir konumda bulunmak isterler. Öyle ki, Rousseau'ya göre halkın büyük çoğunluğu yoksulluk ve sefalet içinde hayatlarını sürdürürken, az sayıda iktidar sahibi ve varlıklı kişilerin büyük servet sahibi

olmalarından duydukları mutluluğun nedeni, sahip oldukları nimetlerin değeri değil, halkın büyük kesiminin bu nimetlerden yoksun kalmış olmalarıdır (Rousseau, 2010a: 167-169).

Rousseau, toplum koşullarının insanı ruhsal bakımdan da etkilediğini ve farklılaştırdığını düşünür. Bu nedenledir ki, o, doğa durumundaki insan ile uygar insanın ruhsal bakımdan farklı yapıda olduklarına inanır. Ona göre kendi başına sakin bir hayat sürdüren vahşi insanın tutkuları ve hırsları yoktur. Onun istediği tek şey huzurlu ve özgür olmaktır. Uygar insan ise, sürekli bir hareketlilik içindedir. Doymak bilmez, tatmin olmaz bir tutku ve hırsa sahiptir. Asla sahip olduklarıyla yetinmez, her daim daha iyisine sahip olmak için çaba sarf eder. Yaşamak için çalışmaz, çalışmak için yaşar. Deyim yerindeyse, “ölümsüzlüğe ulaşmak için hayattan vazgeçer.” Ve daha da önemlisi, kendi gibi yaşamak yerine, başkasının onun görmek istediği gibi yaşamaya çalışır (Rousseau, 2010a: 173-174).

Nitekim, Rousseau, “Toplum Sözleşmesi” eserinde şöyle der: “insan özgür doğar, oysa her yerde zincire vurulmuştur.” Buna karşın, ona göre reşit bir insan kendi hakkında karar vermede tek yetkili kişidir. Öyle ki, onun kendi varlığını koruması, özgürlüğünü sürdürmesi ve kendine gerekli özeni göstermesi en önemli görevidir. Bu demektir ki, belli bir hakka dayalı olarak özgürlüğünden yoksun bırakılan insanların, yine aynı hakka dayalı olarak özgürlüklerini elde etmelerinde bir sakınca yoktur. Çünkü, ya o kimsenin özgürlük için verdiği mücadele haklı bir mücadeledir ya da o kimse haksız bir şekilde özgürlüğünden yoksun bırakılmıştır. Zira, insanın tek efendisi, insanın yine kendisidir (Rousseau, 2010b: 4-5). Dolayısıyla, Rousseau’ya göre hiç kimse bir zorlamaya maruz kalmaksızın gönüllü olarak özgürlüğünden vazgeçmez. Bu, insan aklına ve doğasına aykırı bir şeydir. Daha da önemlisi, insanın özgürlüğünden vazgeçmesi, insani vasıflarından, insan olarak sahip olduğu haklarından ve kendine karşı

sorumluluklarından vazgeçmesi anlamına gelir (Rousseau, 2010b:4-9). Bu da hiçbir insanın hiçbir zaman yapmayacağı bir şeydir. Ayrıca, Rousseau için özgürlüğün önemi, sadece bireysel özgürlükler ile sınırlı değildir, özgürlük aynı zamanda uluslar için de hayati bir öneme sahiptir. Ona göre, devletlerin bağımsız olmalarının en önemli güvencelerinden birisi, kendine yetecek kadar mali kaynaklara sahip olmasıdır. Ama, yine de Rousseau'ya göre bir ülke için "halktan gelen güç, finansın gücünden daha gerçektir ve daha etkilidir." (Rousseau, 2008: 31-32). Dolayısıyla Rousseau için özgürlük hem insanı hem de toplumu mükemmelleştirir. Oysa, "zayıflık ve tutsaklık", yalnızca kötü insanlar yaratır (Rousseau, 2018a: 107). O halde, insanın gerek bireysel olarak doğa durumunda, gerekse hem bireysel hem de ulus olarak uygar toplumda asla özgürlüğünden vazgeçmemesi esastır. Nitekim Rousseau, bir ulus için özgürlüğün ne denli önemli olduğunu şu şekilde ifade eder: "Ey özgür uluslar! Şu özdeyişi aklınızdan çıkarmayın: Özgürlük elde edilebilir ama, kaybedildi mi, bir daha ele geçmez artık" (Rousseau, 2010b: 42).

5. SONUÇ

Rousseau, insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağını doğru teşhis edebilmek için, onun nasıl bir varlık olduğundan hareket eder. Ona göre, insanın iyi ve kötü vasıflar edinmiş olması, onu gerçek doğasından uzaklaştırmış ve tanınmasını zorlaştırmıştır. Rousseau'nun cephesinden bakıldığında, insanı tanımak ve insanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağını ortaya çıkarmak için, insan doğasındaki bu değişimleri doğru bir şekilde incelemek ve anlamak gerekir. Çünkü ona göre insanı tanımak, onun karşılaştığı sorunları doğru anlamanın ve bu sorunlara çözüm üretebilmesinin en temel anahtarıdır. Ayrıca, Rousseau, insanın yetkinleşmek ve olgunlaşmak kabiliyetlerini de onu doğadan ayıran ve üstün bir varlık kılan nitelikler arasında görür. Ancak Rousseau açısından, bu nitelikler insanı üstün bir varlık kıldığı gibi, onun maruz kaldığı temel sorunlara da

kaynaklık etmektedir. Özetle, yetkinleşmek ve olgunlaşmak, bir yandan insanın gelişimini sağlarken, diğer yandan insanı erdemli bir yaşantıdan uzaklaştırmakta ve gayri insani arayışlara sevk etmektedir.

Rousseau, doğa durumundaki insanın temel ihtiyaçlar dışında hiçbir şeye gereksinim duymamasının, onun çevresiyle uyumlu bir hayat sürdürmesini sağladığını düşünür. Zira, Rousseau'ya göre doğa durumunda insan, hiç kimseye ihtiyaç duymayan ve kendi kendine yetinen özgür biridir. Ayrıca, onun bir ahlakı da yoktur. Dolayısıyla, doğadaki insan, iyi ya da kötü biri olarak nitelendirilemez. O doğası gereği iyilik sever ve müşfik biridir. Onun tek amacı özgür yaşamaya alışkın biri olarak zorunlu ihtiyaçlarını gidermek ve yaşantısını sürdürmektir. Kısaca, doğa durumunda insan kendisiyle ve çevresiyle barışık biridir. Peki, bu barışık ve müşfik olma hali Rousseau'ya göre bilinçli bir seçim midir? Burada Rousseau, merhametin doğal bir duygu olduğuna inanır. Bu demektir ki, doğa durumunda insanın "insanlık duygusuna" teslim olması, barış sever ve müşfik olması bir tercih değil, verili bir şeydir. Doğa durumunda her şey yolunda olsa bile Rousseau, vahşi bir hayatın sürdürülebilir olmadığına inanır. Dolayısıyla, uygar topluma geçiş zorunlu olduğu gibi, uygar toplumla birlikte insanın karşılaşacağı muhtemel kötülükler de kaçınılmazdır. Rousseau'ya göre insanın en çok önemseydiği şey, kendi güvenliğini sağlamaktır. Bu, insanın çevresiyle ilişki kurmasını ve düşünsel kabiliyetini geliştirmesini sağlamıştır. Ayrıca, iyi yaşama arzusu insanları işbirliğine itmştir. Böylece insani gelişim hız kazanmış, aile hayatı başlamış ve beraberinde bir rekabet ve didişme dönemine girilmiştir. Artık insanlar diğerleri tarafından beğenilen ve saygı duyulan kişiler olarak görülmek istemektedirler. Rousseau, bu durumu, insanlar arasındaki eşitsizliklerin ve kötülüklerin habercisi olarak görür.

Bu noktada Rousseau, uygar toplumun temelini oluşturan şeyin, mülkiyet olduğuna inanır. Mülkiyet, insanın yerleşik hayata geçmesini ve yeni bir hayat

tarzını benimsemesini sağlamıştır. Bu, aynı zamanda insanların başına gelen her türlü kötülüğe kaynaklık etmiştir. Keza mülkiyet sahibi olmakla insan, kendi doğallığından uzaklaşmış ve diğerlerinden farklı biri olarak toplumda yer edinmeye başlamıştır. Özellikle, diğerlerinden fazla mülk sahibi olma ve bunun sağladığı avantajlar, insanlar arasında eşitsizliğin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Burada Rousseau, insanların sahip oldukları doğal yetenekleri gereği aralarında bulunan doğal eşitsizliklerin, toplumun insanlara sağladığı avantajlar aracılığıyla daha da geliştiğini ve insanlar arasındaki eşitsizliğin giderek derinleşmesine neden olduğunu düşünür. Bu durum, kimisini daha zengin kimisini de yoksul duruma düşürmüştür. Üstelik hırs, tutku ve kıskançlık gibi kötü eğilimlerin etkisiyle de insanlar birbirlerini hasım olarak görmeye başlamışlardır. Daha da önemlisi, giderek toplumda güç sahibi olan zenginler yoksul olanları kendilerine bağımlı hale getirerek onları özgürlüklerinden alıkoymuşlardır. Diğer bir ifadeyle, mülkiyetin ortaya çıkmasıyla birlikte, insanlar arasında var olan doğa ya da fiziki eşitsizliğe, politik eşitsizlik eklenmiştir.

Oysa, Rousseau, insanın isteme ve özgür olma bilincine sahip olmasını, onun üstün bir varlık olmasını sağlayan temel nitelikler arasında görür. Ayrıca Rousseau'ya göre özgürlük, asil bir yetenektir. İnsan olmanın en değerli vasfıdır. Özgürlükten yoksun bir hayat, hayvani bir hayat kadar değersizleşen bir hayattır. Bu nedenle, hiç kimse bir zorlama olmaksızın, kendi rızasıyla özgürlüğünden asla vazgeçmez. Özgürlüğünü korumak, insanın en temel görevidir. Bu, aynı zamanda kişinin kendine olan saygısının ifadesidir de. Buradan hareketle Rousseau, doğa durumundan uygar topluma geçişle birlikte insanın kaybetmiş olduğu tüm üstün değerlerin, yeniden kazanılmasını sağlayacak ve bunları teminat altına alacak bir toplumsal düzenin kurulmasından yanadır. Onun amacı, doğa durumuna yeniden dönmek değil, doğa durumunda insanın sahip olduğu değerlerin korunduğu bir toplumsal düzenin oluşturulmasıdır.

Uygar toplumun insanlara sunduğu çeşitli imkânlar ve fırsatlar, insanın doğa durumunda henüz karşılaşmadığı tuzak ve riskleri de beraberinde getirmiştir. Doğa durumunun sıradanlığı ve basitliği gibi, sorunları da sıradan ve basittir. Oysa uygar toplumun karmaşık yapısı insanların karşısına karmaşık ve kendilerine yabancı yeni sorunlar çıkarabilmektir. Bu da akla hemen şu soruyu getirmektedir: Peki, insanların uygar topluma geçerek yeteneklerini geliştirmeleri, imkanlarını artırmaları, kendilerine ve çevresindeki insanlara daha iyi olanaklar sağlamak için bir çaba içine girmeleri kötü müdür? Elbette ki, akla gelen ilk cevap kötü olmadığıdır. Ama konuya Rousseau'nun cephesinden bakıldığında, uygar topluma geçişle birlikte, insanlar arasındaki fiziksel eşitsizlik yerini politik eşitsizliğe bırakarak, insanların özgürlüklerinin de ellerinden alınmasına yol açmıştır.

KAYNAKÇA

- Akarsu, B. (1998). *Felsefe terimleri sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Arslan, A. (2017). *Felsefeye giriş*. Ankara: BB101 Yayınları.
- Bolay, S. H. (2013). *Felsefi doktrinler ve terimle sözlüğü*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. LTD. ŞTİ.
- Cevizci, A. (2011). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Durğun, S. (2012). "Jean-Jacques Rousseau'da amour propre kavramı." *Özne*, 17: 103-112.
- Erdem, H. Haluk (2012). "Jean-Jacques Rousseau'da kültür ve toplum eleştirisi." *Özne*, 17: 15-28.
- Erdoğan, M. (2006). *Aydınlanma modernlik ve liberalizm*. Ankara: Orion Yayınevi.
- Gökberk, M. (1980). *Felsefe tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Heywood, A. (2015). *Siyasetin temel kavramları*. Çev., Hayrettin Özler. Ankara: Liberte Yayınları.

- Heywood, A. (2018). *Siyaset teorisine giriş*. Çev., Hızır Murat Köse. İstanbul: Küre Yayınları.
- Hobbes, T. (2010). *Leviathan*. Çev., Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hobbes, T. (2014). *Elementa philosophica de cive*. Çev., Cihan Deniz Zarakolu. İstanbul: Belge Yayınları.
- Kapani, M. (2019). *Politika bilimine giriş*. Ankara: Serbest Kitaplar.
- Kranz, W. (1994). *Antik felsefe*. Çev., Suad Y. Baydur. İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Kymlicka, W. (1998). *Çokkültürlü yurttaşlık*. Çev., Abdullah Yılmaz. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Locke, J. (2002). *Sivil toplumda devlet – uygar yönetim üzerine ikinci inceleme*. Çev., Serdar Taşçı ve Hale Akman. İstanbul: Metropol Yayınları.
- Martinich, A.P. (2013). *Hobbes*. Çev., Akın Terzi. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Paine, T. (1998). *İnsan hakları*. Çev: Mehmet Osman Dostel), İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Qvortrup, M. (2003). *The political philosophy of Jean-Jacques Rousseau*. Manchester: Manchester University Press.
- Rousseau, J.J. (2005). *Ekonomi politik*. (Çev., İsmet Birkan. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.
- Rousseau, J.J. (2008). *Anayasa projeleri*. Çev., İsmail Yerguz. İstanbul: Say Yayınları.
- Rousseau, J.J. (2010a). *İnsanlar arasındaki eşitsizliğin kaynağı*. Çev., R. Nuri İleri. İstanbul: Say Yayınları.
- Rousseau, J.J. (2010b). *Toplum sözleşmesi*. Çev., Vedat Günyol. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J.J. (2018a). *Bir yalnız gezerin düşleri*. Çev., Ester Yanarocak. İstanbul: Mikyas Basım Yayın. Mat. San. Ve Tic. Ltd. Şti.

- Rousseau, J.J (2018b). *Dillerin kökeni üstüne deneme*. Çev., Ömer Albayrak. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J.J (2018c). *Bilimler ve sanatlar üstüne söylev*. Çev., Sabahattin Eyüboğlu. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Rousseau, J.J (2018d). *Emile ya da eğitim üzerine*. Çev., Yaşar Avunç. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Strauss, L. (2011). *Doğal hak ve tarih*. Çev., Murat Erşen ve Petek Onur. İstanbul: Say Yayınları.
- Timuçin, A. (2012). "Rousseau'da toplum sorunları." *Özne*, 17: 77-83.
- Vergara, F. (2006). *Liberalizmin felsefi temelleri*. Çev., Bülent Arıbaş. İstanbul: İletişim Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Rousseau is a philosopher who explains the transition to civilized society by studying the state of nature. He believes that the transition from the state of nature to civilized society has some negative consequences. According to him, the transition to a civilized society and the human development that took place accordingly, distanced him from his nature, led to the emergence of inequality between people and some people to lose their freedom and become dependent on others. In other words, according to Rousseau, as people acquired property by dividing the earth in civilized society, they planted the seeds of evil on the same land.

Rousseau says that in the state of nature, people who lead a wild life scattered on the earth need nothing but their own bodies to fight nature and other living things. According to him, wild people whose only thoughts were to protect and maintain their lives continued their lives irregularly among animals. Inequalities and different lifestyles in society have resulted from people's different ambitions and passions. Therefore, according to him, our problems arising from our working, eating, sleeping and other habits are the products of our own mistakes. If people lived a simple lifestyle away from crowds and in harmony with nature, they would not be exposed to the diseases and troubles they encountered in social life. So much so that, according to him, the diseases faced by people who lead a wild life throughout their lives consist only of various

injuries and old age. The disease has increased and diversified with more social life.

Method

How the transition from the state of nature to civilized society happened and what kind of problems it caused is an important philosophical problem. The subject of this study is the problems caused by the transition from the state of nature to civilized society in Rousseau. The purpose of the study is how Rousseau sees the human being in terms of equality and freedom in the state of nature and civilized society and assessing what kind of problems the transition to civilized society has caused. Because although the historical periods in which people lived have changed, the problems they are exposed to in general have not changed. In this context, Rousseau's diagnosis and solution suggestions regarding the problem of inequality and freedom continue to be up to date. The method to be used in the study is to examine Rousseau's works and to evaluate his thoughts on the subject with a critical point of view.

Findings (Results)

According to Rousseau, man is a being that does not like evil. The fact that man has a sense of compassion has made him willing for good and stay away from evil. So, in the state of nature, people did not hurt each other as long as they felt safe. Because people were content with meeting their essential needs in order to survive, and they did not have to worry about fighting others. However, the parceling of the earth by people and forgetting that fruits are the common property of all people has led human beings to disasters and evil. However, according to Rousseau, human beings could not remain in a permanent state of nature. Man had come to the end of such a lifestyle and transition to civilized society was inevitable. Of course, this would have some positive and negative consequences.

Rousseau thinks that man's abilities that are suitable for development distinguish him from other living creatures in nature and overcome the difficulties and obstacles he encounters by making him superior. In addition, people have come to the realization that mutual understanding and acting together is required by experiencing that the only impulse of their actions is the desire to live well. Thus, social development gained speed and with the enlightenment of the mind, people started to be more resourceful and productive. Even though every citizen is a part of the whole in civilized society, the coexistence of people has enabled them to develop a sense of appreciation. People wanted to show their superior talents, showcase their skills, and thus be

liked and respected by other people. Rousseau sees these developments as harbingers of inequality and evil. According to him, with the germination of these first seeds of corruption, discrimination has emerged among the people in society, and this has brought about moral degradation such as self-superiority or belittling others.

Rousseau states that people create an inequality in terms of dominating and producing nature because they have different abilities, that is, some are more ingenious and intelligent than others. According to him, natural inequality, in other words, the advantages and disadvantages provided to some by nature, have been further developed and deepened through opportunities such as exchange provided by the social order. This also made the impact and damage of inequality on people permanent. In the state of nature, humans have lived an independent and free life in a self-sufficient way, without needing anyone. Hence, no one has ever been devoted enough to be a slave to someone else, and strong enough to be a master. Besides, life and freedom are the greatest blessings that nature has given us. When one of them is damaged, the other is adversely affected. Rousseau considers the ability of man to become competent and mature among the qualities that distinguish him from nature and make him a superior being. However, according to Rousseau, these qualities not only make man a superior being, but also source the fundamental problems he is exposed to. In other words, while being competent and maturing provides human development on the one hand, it also drives people away from a virtuous life and leads them to inhuman pursuits.

This causes the following questions to come to mind: Is it a negative development for humanity for people to improve themselves and acquire property? Can't the desire to own property and be wealthy be thought of as positive tendencies that increase human productivity? Could the legalization of property not be seen as an incentive for more capable citizens to transform their talents into productivity and contribute to the development of society?